
RESULTATEN VAN DE GANZENTELLINGEN IN NEDERLAND

IN HET WINTERHALFJAAR 1977-78 -4e BERICHT-

Ganzenwerkgroep Nederland
van het I.W.R.B.

Inleiding

Voor de vierde maal verschijnt er thans in dit tijdschrift een samengevat verslag over de gantzellingen.

De Ganzenwerkgroep Nederland dankt alle waarnemers voor hun medewerking.

Graag wordt er, zowel bij de tellers als bij de distriktskoördinatoren, op aangedrongen de gegevens zo snel mogelijk na afloop van het seizoen in te zenden, zodat in de verwerking daarvan geen al te grote achterstand ontstaat. Vele waarnemers gaven gevolg aan de oproep in het 3e bericht (Watervogels 3: 145) en zonden hun gegevens van, met plastic halsbanden of potringen, gemerkte ganzen aan het R.I.N. te Leersum. Ook in de toekomst wordt op-gave van dergelijke waarnemingen ten eerste op prijs gesteld.

Het weer in de winter van 1977-78

Deze gegevens zijn ontleend aan de maandoverzichten van het K.N.M.I. We beperken ons tot het voornaamste. Over

het weer in september en oktober valt, in relatie tot het voorkomen van ganzen, niets opvallends te melden. November was zacht en nat, pas tegen het einde van die maand werd het kouder. Een periode met, meest lichte, vorst duurde van 26 november tot 7 december. Verder was ook de gehele maand december zacht.

Januari was ook dit seizoen weer een maand zonder vorst van betekenis. De maand daarop werd gekenmerkt door een vorstperiode van 8 tot 21 februari. De laatste week van deze maand was zacht. Maart tenslotte was natter dan normaal en daarbij nogal zacht.

Het aantal ijsdagen in deze winter bedroeg 6, alle in februari. Op bepaalde plaatsen werden in de vorstperiode temperaturen van -10 tot -15°C gemeten. De winter van 1977-78 zal, wat het weer betreft, voor de overwinterende ganzen weinig problemen hebben opgeleverd.

Seizoenmaxima in Nederland in de winter 1977-78

In de winter 1977-78 werden voor geheel Nederland de navolgende maxima per soort vastgesteld:

soort	maximum	% eerstejaars
Anser fabalis	44.500 (febr.)	?
Anser brachyrhynchus	9.000 (nov.)	?
Anser albifrons	182.700 (jan.)	28,8
Anser anser	37.600 (okt/nov.)	?
Branta leucopsis	53.000 (jan.)	4,6
Branta bernicla	41.100 (29 april)	<1

Rietgans (Anser fabalis)

Algemeen

Het voorkomen van de rietgans vertoonde in het najaar van 1977 een sterke overeenkomst met de voorgaande jaren. Zoals gebruikelijk waren er ook nu weer in oktober zeer kleine aantallen rietganzen in ons land aanwezig, namelijk 2 ex. in de provincie Friesland en 42 ex. in Zuidwest-Nederland. De grootste groep bestond uit 32 ex., op 23 oktober 1977 aan de Westerschelde.

In de eerste helft van de maand november steeg het landelijke aantal tot ca. 470 ex., maar pas in december was er sprake van een flinke toename. Er werden toen in ons land bijna 16.000 rietganzen geteld, waarvan ca. 7000 ex. in Noord-Nederland, ca. 6000 ex. in Zuidwest-Nederland en 2200 ex. in het rivierengebied. In enkele heide- en hoogveengebieden waren in totaal ca. 560 rietganzen aanwezig. Dit aantal (ca. 16.000 ex.) toont een frappante gelijkenis met het landelijke totaal van december 1976, toen eveneens ca. 16.000 rietganzen geteld werden! In januari vond de normale aantalsstijging plaats, maar onder invloed van het zachte weer met weinig of geen vorst in Europa, bleven de aantallen v er beneden die van januari 1976.

De tellingen in de periode rond het midden van januari leverden voor ons land een totaal van ruim 28.500 rietganzen op, waarvan de meeste in het rivierengebied (>9000 ex.), in de Noordoostpolder (3700 ex.) en in de polders Oostelijk- en Zuidelijk-Flevoland (>3400 ex.) verbleven. Andere concentraties van betekenis werden gevonden in de omgeving van Bellingwolde (Gr), 2100 ex. en bij Giethoorn, 1250 ex. In Zuidwest-Nederland waren in januari weinig rietganzen aanwezig, namelijk in totaal ca. 6300 ex., met slechts op  en plaats m eer dan 1000 ex. en wel 1250 ex. op Voorne-Putten. De heide- en hoogveenpopulatie was omstreeks die tijd gestegen tot ruim 1000 ex. het maximum van dit seizoen!

Een zeer sterk toenemen werd geconstateerd in februari, toen er een korte periode met felle koude was. Dit resulteerde in een aantal van ruim 44.000 rietganzen omstreeks het midden van die maand. De ganzen hielden zich toen vooral sterk gekoncentreerd in een klein aantal gebieden op. Zo waren er in het Rhederveld en het Hebrecht (Gr) 3500 - 4000 ex., in de kop van Overijssel ca. 2500 ex., in de Tjonger-

vallei (Fr) 1800 ex., in de Noordoostpolder ca. 8300 ex. en in de polders Oostelijk en Zuidelijk Flevoland ca. 4400 ex. Verreweg het grootste aantal rietganzen verbleef in het oostelijk deel van het Gelderse rivierengebied, waar ruim 15.000 ex. geteld werden. Veel kleinere aantallen werden er in die tijd in Zuidwest-Nederland aange troffen.

De koudeperiode duurde slechts kort. Na 20 februari werd het snel aangenaam voorjaarsweer met veel zon en vrij hoge temperaturen. Onder invloed hiervan zijn in de laatste week van februari grote aantallen rietganzen vertrokken. Zo waren er op 25 februari nog ca. 18.000 ex. aanwezig in de omgeving van de Bijland en in het aangrenzende Westduitse Nederrijngebied, maar op 26 februari werden daar nog slechts ca. 7000 ex. geteld. Op 26 februari 1978 werd in het noordoosten van de Bondsrepubliek, in de omgeving van Braun-

schweig, zeer sterke trek van rietganzen geconstateerd (med. prof. dr. ir. Dietrich Hummel). In maart werden, verspreid in ons land, nog 1650 rietganzen gezien, die vermoedelijk grotendeels vertrokken met de tweede trek golf (overigens hoofdzakelijk bestaande uit kolganzen), die op 19 maart 1978 bij Braunschweig passeerde (med. prof. dr. ir. Dietrich Hummel). Tabel 1 geeft een overzicht van de aantallen rietganzen in het seizoen 1977-78.

Resultaten van tellingen

Het sterk gekoncentreerde voorkomen van de rietganzen in een beperkt aantal gebieden is er de oorzaak van, dat de telresultaten van december, januari en februari waarschijnlijk de werkelijk aanwezige aantallen goed benaderen. Grote aantallen ganzen bleven gedurende de gehele winter in het Nederrijngebied en in de IJsselmeer-

Tabel 1: Rietganzen (*Anser fabalis*) op pleisterplaatsen in Nederland in 1977-78 op data rond het midden van de maand.

	aantal rietganzen					
	Noord-Nederland	Zuidwest-Nederland	Nederrijn en Waal	Drenthe/* Overijssel	Brabant/* Limburg	Totaal
okt.	2	42	-	-	-	44
nov.	462	11	-	-	-	473
dec.	7200	5900	2200	150	420	15.870
jan.	12.100	6300	9100	330	700	28.530
febr.	21.200	7450	15.200	240	540	44.530
mrt.	100	385	540	290	335	1650

*)heide en hoogvenen

polders aanwezig en slechts geringe aantallen trokken door naar het Delta-gebied.

Aangezien Zuidwest-Nederland door de landschapsstructuur met veel dijken, eilanden etc. en het monotone karakter van de uitgestrekte akkers ongetwijfeld het moeilijkst te tellen rietganzen-gebied van ons land is (zie ook Slob, 1977), was de situatie in 1977-78 dus gunstig voor het landelijke telresultaat. Immers, door de relatief kleine aantallen rietganzen die in het Delta-gebied verbleven, zal de telfout van weinig invloed zijn op het werkelijke landelijke totaal. Voor het seizoen 1977-78 kan er dan ook gesproken worden van goed geslaagde landelijke rietgantellingen.

Samenstelling van de rietganzenpopulatie

Zoals ook in voorgaande jaren het geval was, behoorden verreweg de meeste rietganzen die in de winter 1977-78 in ons land verbleven, tot de toendravorrm *Anser fabalis rossicus*. De taigarietgans *Anser fabalis fabalis* was in dit seizoen duidelijk schaarser dan in de voorgaande winters. Het getelde aantal van deze vogels is in tabel 2 weergegeven. Deze ganzen hielden zich vooral op in een drietal gebieden, namelijk de

Groote Peel, de Kampinasche Heide en de Dwingelose Heide. Er zijn aanwijzingen, dat zich ook in het noord-oostelijke deel van de provincie Overijssel, met name in de omgeving van Vriezenveen, gedurende de laatste jaren min of meer geregeld enkele honderden taigarietganzen ophouden.

Opmerkingen over pleisterplaatsen

Ook in 1977-78 was het Nederlands/Duitse grensgebied langs de Nederrijn weer van grote betekenis voor de rietgans. In de Duitse voedselgebieden was sprake van een felle campagne tegen de ganzen. Vanuit de agrarische sektor én door jagers werd aangedrongen op het heropenen van de jacht. In Nordrhein-Westfalen zijn sinds het begin van de 70-er jaren alle ganzen volledig beschermd!

Een en ander heeft geleid tot het bezoek van de betrokken minister aan de ganzenpleisterplaatsen in de Düffel en op Salmorth (Kreis Kleve). Het ziet er naar uit dat binnen afzienbare tijd in dit gebied een ganzenreservaat gesticht zal worden. Omdat deze ganzen hun slaappleats hebben in de Bijland, op Nederlands grondgebied, is een overleg op internationaal niveau hier dringend gewenst, teneinde een voor de ganzen zo optimaal mogelijke

Tabel 2: Landelijk totaal voor de taigarietgans (*Anser f. fabalis*) in 1977-78.

provincie	medio dec.	medio jan.	medio febr.	begin mrt.
Drenthe	150	310	240	290
Overijssel	-	20	-	-
N-Brabant/Limburg	420	700	540	335
TOTAAL	570	1030	780	625

situatie te creëren. In de Noordoostpolder en in het aangrenzende deel van Zuidoost-Friesland komen de laatste jaren steeds meer rietganzen voor. Deze vogels bezoeken gewoonlijk slaappleatsen op de Steile Bank (Koopman, 1978) of op het Zwarte Meer, maar zij vliegen kennelijk soms ook naar de Oostvaardersplassen bij Lelystad (Poorter, 1979). Overigens neemt ook het aantal rietganzen in de beide Flevopolders de laatste jaren duidelijk toe.

Een ander belangrijk rietganzengebied ligt in het oosten van de provincie Groningen. Deze ganzen bezoeken de slaappleats in de Dollard en foerageren in de polders tussen Bellingwolde en Boertange. Als bedreiging wordt voor dit gebied een loodrechte kruising met een, binnenkort te bouwen, hoogspanningsleiding Meeden-Diele opgegeven. De ganzen moeten dit tracé per dag dan tenminste tweemaal kruisen, hetgeen veel aanvaringen tot gevolg kan hebben.

In de winter 1977-78 werd het voorkomen van belangrijke aantallen rietganzen in twee nieuwe gebieden bekend. Eén van deze gebieden is de Ronde Hoep Polder onder Ouderkerk a/d Amstel. Hier is het voorkomen sinds 1975 vastgesteld. In 1977-78 waren er max. 550 rietganzen (M. v.d. Berg, e.a., 1977). Het tweede gebied is de omgeving van Giethoorn-Nijeveen in de kop van Overijssel, waar in deze winter max. 2500 rietganzen werden aangetroffen, die hun slaappleats op de Beulakerwijde hadden. Volgens mededelingen van de heren Klaver (Giet-

hoorn) en Van Dijk (Uffelte) kwamen ook hier in voorgaande jaren regelmatig ganzen voor.

Waarnemingen van gemerkte rietganzen

Zoals bekend, worden sinds 1972 in de D.D.R. rietganzen gemerkt met halsmerken. Aanvankelijk werden hiervoor gekleurde halsbanden met, eveneens gekleurde, wimpels gebruikt. Van deze vogels werden er jaarlijks vele in Nederland gezien. In het najaar van 1977 zijn aan de Gülpersee 350 rietganzen gemerkt met gele halsbanden, waarop een lettercombinatie staat aangegeven. Van deze 350 vogels werden er 50 in Nederland en het aangrenzende Duitse Nederrijngebied waargenomen. De verdeling van deze vogels was als volgt:

Bijland/Nederrijngebied	: 17 ex.
Giethoorn	: 8 ex.
N.O.P./ZO-Friesland	: 5 ex.
Moerdijk/ H. en L.Zwaluwe	: 6 ex.
Overflakkee	: 5 ex.
Walcheren	: 6 ex.
Hurwenen	: 2 ex.
Rilland-Bath	: 1 ex.

Uit meldingen van enkele van deze vogels blijkt, dat rietganzen die vroeg in het seizoen in het Deltagebied verblijven, in januari of februari naar oostelijker gelegen pleisterplaatsen kunnen gaan. Zo werden de vogels UO en TT bijvoorbeeld op 7 december bij Achthuizen op Flakkee gezien terwijl zij na 28 januari in het Nederrijngebied rondom de Bijland verbleven.

Dat vogels die in de tweede helft van februari uit Zuidwest-Nederland weg-trekken, eveneens het Nederrijngedebied aandoen, blijkt uit twee gevallen:
NE : 19 februari Rilland-Bath -
26 februari en 4 maart Hetter bij Netterden.

CA : 14 februari Lage Zwaluwe -
25 februari Reeserward, Rees,
Kreis Kleve.

Buiten Nederland en het grensgebied werden ook in Frankrijk (2 ex.) en in Tsjechoslowakije/Hongarije (8 ex.) in de D.D.R. gemerkte rietganzen gezien (med. Litzbarski).

Kleine rietgans (*Anser brachyrhynchus*)

Algemeen

Het seizoen 1977-78 toonde weer de geringe betekenis van de pleisterplaatsen in Zeeland en Zuid-Holland voor deze soort. Slechts drie waarnemingen werden rond de maandelijkse teldata bekend, namelijk 16 november, 15 ex. Grevelingenbekken; 17 januari, 60 ex. Hoeksche Waard en 18 februari, 40 ex. Schouwen. Deze situatie doet zich nu al een groot aantal jaren voor! Men kan zich afvragen of dit een gevolg is van de lange reeks zachte winters. Daar staat echter wel tegenover, dat de kleine rietgans, evenals in het vorig seizoen, ook nu weer in Noord-Holland en in Utrecht pleisterend werd gezien, en wel op 14 januari, 205 ex. in de Enkhuizerpolder en op dezelfde dag 180 ex. nabij Botshol onder Abcoude. Andere waarnemingen, waarbij aantallen van enige betekenis betrokken waren, werden tot dusverre niet gemeld. De hoofdpleisterplaats in Zuidwest-Friesland (gemeenten Wonseradeel, Workum, Hemelumer-Oldeferd, Gaasterland en Wymbritseradeel) telde derhalve de meeste ganzen van deze soort.

Resultaten van de tellingen

De eerste exemplaren werden op 12 oktober bij Parrega opgemerkt. Het betrof een groepje van 105 ex. Op 19, 20 en 21 oktober was het aantal reeds toegenomen tot ca. 1900 ex. (zie figuur 1). Eerst in november kwamen de grootste aantallen in het gebied foerageren. Als maximum voor deze maand kon 9075 ex. genoteerd worden. Het zachte winterweer was er waarschijnlijk de oorzaak van dat het aantal in de volgende maanden langzaam daalde: 16 december, 5600 ex. (geen volledige telling) en 14 januari, 2955 ex.

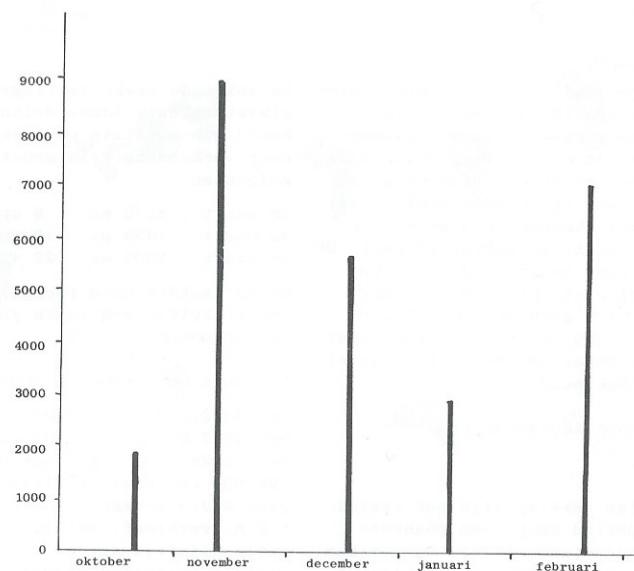
De vorstperiode in februari zorgde voor de terugkeer van de kleine rietganzen in Friesland, al bleef het aantal nu beneden dat van november. Op 19 februari waren 7000 ex. aanwezig op de foerageerplaatsen bij Piaam en Workum en 100 ex. tussen Laaxum en Mirns. Nagenoeg alle kleine rietganzen verdwenen in de laatste week van februari, toen de dooi definitief inzette. Op de internationale teldagen omstreeks half maart werden geen kleine rietganzen meer in Zuidwest-Friesland aangetroffen.

Seizoenmaxima

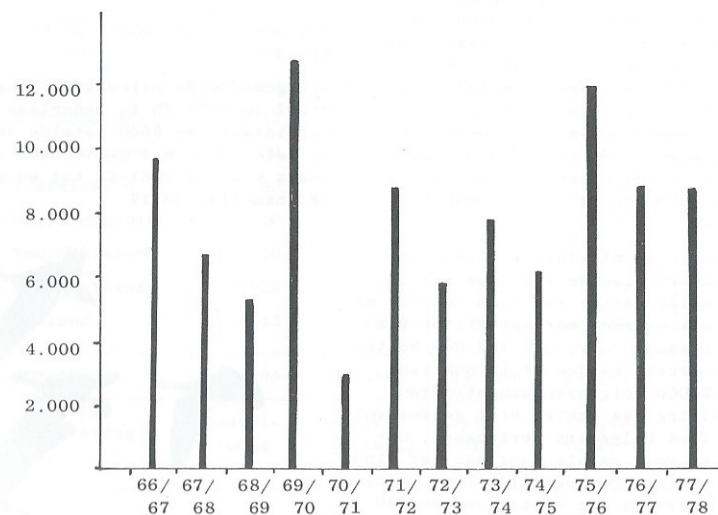
Het is opmerkelijk dat gedurende de laatste vier winters de grootste seizoen aantallen telkens in een andere maand vallen. Tot nu toe waren die voor het seizoen 1974-75, november; seizoen 1975-76, december; seizoen 1976-77, januari en seizoen 1977-78, november. Gerekend over 18 jaar tellingen (zie ook Timmerman Sr., 1977) had november acht maal het grootste maandaantal en december negen maal.

Nog steeds doet het hardnekkige misverstand de ronde als zou het aantal kleine rietganzen in Nederland achter-

Figuur 1: Aantallen kleine rietganzen in het seizoen 1977-78.

Figuur 2: Seizoenmaxima van de kleine rietganzen 1966 - 1978.

uit (zijn ge-)gaan. Figuur 2 geeft over een periode van 12 jaren de seizoen-maxima. Deze gegevens tonen onmiskenbaar aan dat deze opvatting onjuist is. Ook de internationale berichten geven geen aanleiding te veronderstellen dat de totale Spitsbergen-populatie, waar het hier om gaat, in aantal afneemt. De kleine rietgans heeft in de laatste decennia wel niet zo'n spectaculaire toename te zien gegeven als bijvoorbeeld de kolgans en de brandgans, maar vertoont in Nederland een vrij stabiel overwinteringsbeeld.

Kolgans (*Anser albifrons*)

Algemeen

In het vorige verslag zijn een aantal algemene aspecten besproken (Ganzenwerkgroep Nederland, 1978). Daarom kan het verslag over 1977-78 kort blijven.

Het broedresultaat van de kolgans was iets onder de gemiddelde waarde over een reeks van jaren. De periode met lichte vorst, van 26 november tot 7 december, resulteerde in de vroege aankomst van vrij grote aantallen kolgansen. Op 28 november waren bij Beetsterzwaag 2000 ex. aanwezig en op 3 december werden bijna 27.000 ex. geteld in Zuidelijk Flevoland. Tellingen in de beide Flevopolders geven een inzicht in de aankomst gedurende de rest van de maand december: 13 december: 30.600 ex.; 27 december: 63.700 ex.; 31 december: 68.500 ex.

De belangrijke midwintertelling van half januari slaagde vrij goed. Het vastgestelde aantal van ruim 182.700 ex. komt sterk overeen met het cijfer van het voorgaande jaar, dat 188.000 beliep. Medio februari werden er in ons land ruim 162.000 kolgansen aangetroffen; deze telling was echter niet geheel volledig. Veel kolgansen vertrokken, ondanks het vrij zachte weer aan het eind van de winter, betrekkelijk laat. Voor midden maart is een aantal van 95.000 kolgansen hoog te noemen.

De volgende reeks tellingen in de pleisterplaats IJsseldelta geeft een beeld van het late vertrek van een naar verhouding vrij groot aantal kolgansen:

18 maart : 8170 ex.   8 april : 500 ex.
22 maart : 1950 ex.   16 april : 320 ex.
28 maart : 1000 ex.   22 april : 0 ex.

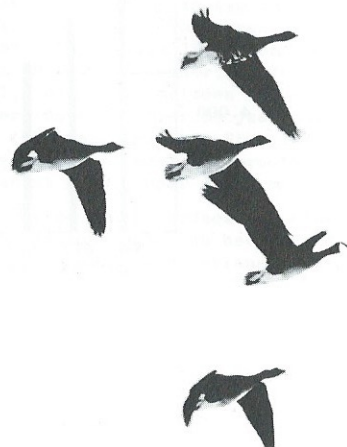
Op de laatste data (april) betrof het hoofdzakelijk vogels in juveniel kleeed (geboren dus in 1977).

Gegevens over andere landen

Van de D.D.R. is de telling van november 1977 bekend (R. Holz in litt.). Het totaal wordt geschat op 175.000 tot 190.000 ex. Hieruit blijkt dat de kolgans medio november voornamelijk in de D.D.R. verbleef. Het is namelijk onwaarschijnlijk dat er toen nog aanmerkelijke aantallen verder oostwaarts (in Polen of de Sowjet-Unie) gepleisterd hebben. In Groot-Brittannië overwinterden maximaal 5000 kolgansen (telling midden februari, Ogilvie, 1978).

Het percentage vogels in eerstejaars kleeed

Het gemiddelde percentage jongen bebroef in 1977-78 in Nederland 28,8 over een totaal van 8500 getelde vogels. Dit is iets onder het gemiddelde van de reeks winters 1961-62 tot en met 1977-78: namelijk 30,1%.

Tabel 3: Totaal aantal kolgansen (*Anser albifrons*) in Nederland in 1977-78.

	17-20/12	12-16/1	16-19/2	12-14/3
Groningen	-	-	-	4100
Drenthe	245	-	-	-
Friesland	5100	120.000	70.000	74.100
Noordoostpolder	1065	405	22.500	-
Flevopolders	22.900	21.750	21.200	4125
IJsseldelta	60	17.130	18.150	7850
Rivierengebied	510	1800	2730	3200
Noord-Brabant	1550	3685	15.180	1400
Zuid-Holland	5520	15.615	5000	1300
Zeeland	4445	2400	7850	1485
TOTAAL	41.395	182.785	162.610	97.560
toelichting	onvolledig	vrijwel volledig	niet geheel volledig	vrijwel volledig

Grauwe gans (*Anser anser*)

Tellingen winter 1977-78

Evenals vorige jaren zijn de gegevens in tabel 4 over drie gebieden gegroepeerd. In Noord-Nederland zijn de gegevens samengevoegd van Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel en de Noordoostpolder. Midden-Nederland is vrijwel identiek voor Flevoland omdat er in Utrecht en Gelderland wel veel ganzen overvliegen maar slechts zelden aan de grond komen.

Tabel 4: Grauwe ganzen (*Anser anser*) in Nederland in het seizoen 1977-78.

	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	mrt.	apr.
Noord-Nederland	750	1600	2400	500	1700	900	1600	450
Midden-Nederland	13.000	26.000	26.000	1500	2175	4500	4500	4700
Zuidwest-Nederland	750	10.000	9200	4100	10.300	6400	2700	200
TOTAAL	14.500	37.600	37.600	6100	14.175	11.800	8800	5350

Wanneer we deze getallen vergelijken met die van voorgaande jaren, valt op dat de piekaantallen 5000 hoger liggen. Dit zou kunnen wijzen op een verdere groei van deze populatie die voornamelijk in Noorwegen, Denemarken en West-Duitsland broedt. Ook bij ons neemt het aantal broedgevallen toe: in 1978 bijvoorbeeld 6-10 paar op de Scheelhoek (med. F. Prins) en 2 paar in de Biesbosch (med. D. Fey).

Wat ook opvalt is dat de grote aantallen al vroeger komen, dit jaar is het aantal voor september uitzonderlijk hoog, terwijl ook vroeger in het voorjaar wegtrek plaatsvindt. De gebruikelijke voorjaarspiek van maart valt nu duidelijk in januari en februari. Het is nog te vroeg om het in verband te brengen met de vroegere grasgroei onder invloed van kulturtechnische maatregelen, maar mogelijk zit er een parallel in met het vroeger gaan broeden van de weidevogels.

Zuidwest-Nederland staat voor Zuid-Holland, Zeeland en het westelijk deel van Noord-Brabant inclusief de Biesbosch. Het zwaartepunt ligt hier in het Hollands Diep - Haringvlietgebied. In Noord-Holland worden vrijwel geen grauwe ganzen waargenomen. De cijfers in de tabel zijn samengesteld uit de tellingen die zo dicht mogelijk bij de teldata liggen, d.w.z. omstreeks het midden van de maand.

Trek uit Noorwegen?

In het vorige overzicht heb ik de waarnemingen vermeld die duiden op voorjaarstrek over zee naar Noorwegen. Dit jaar ontving ik een fraaie waarneming, die aanwijzing geeft dat er ook herfsttrek over zee vanuit Noorwegen naar ons land plaatsvindt. W. Wolff zag op 30 juli 1978 om ca. 19.00 uur vanuit zijn zeilboot op de Noordzee ca. 5 km. dwars van Ameland ongeveer 120 grauwe gekleurde ganzen vanuit noordelijke of noord-noordoostelijke richting op grote hoogte vliegen (enkele honderden meters) in de richting van Ameland. Het was oostenwind. Dit is bij mijn weten de eerste waarneming die doet vermoeden dat ook in de herfst tussen Noorwegen en Nederland trek over zee plaatsvindt. Het is van belang hier verder op te letten.

Brandgans (*Branta leucopsis*)

Algemeen

Van het merendeel der foerageergebieden zijn voldoende gegevens binnengekomen. Alleen van Zuidwest- en Midden-Friesland ontbreken van december en februari nog veel gegevens. Aanvullend materiaal uit deze gebieden is nog welkom. Veel gegevens van het Lauwersmeer e.o. zijn ontleend aan het verslag van Van Eerden en Prop (1977). Het broedseizoen 1977 is slecht geweest. Slechts 4,6% juvenielen werden geteld onder bijna 3000 onderzochte vogels. De Noordzeepopulatie kan dan ook nauwelijks gegroeid zijn, zoals ook blijkt uit de totaalstellingen, die iets lager uitvielen dan die van het voorgaande seizoen.

Aantalsverloop

De resultaten van de maandelijkse tellingen zijn in tabel 5 weergegeven. Het seizoen begon opvallend met een zeer vroege melding uit het Deltagebied van 6 ex. op 20 september, namelijk in het Grevelingengebied. Ook in het Lauwersmeer waren de brandgansen vroeg aanwezig. Op 23 september werden daar 120 ex.

waargenomen en op 29 september was het totaal aantal opgelopen tot 475 ex

De volgende brandgansen arriveerden eveneens vroeg: op 6 oktober werden 1958 ex. geteld en gedurende de dag en nacht van 8 oktober arriveerden ca. 10.000 brandgansen. Op 28 oktober was vrijwel de gehele Noordzeepopulatie in het Lauwersmeergebied aanwezig; er werden toen 48.100 ex. geteld, dus een weinig minder dan de 49.300 ex. die op 26 oktober 1976 aldaar werden waargenomen.

In de eerste week van november begon de spreiding van de brandgansen vanuit het Lauwersmeergebied over de andere foerageergebieden. In het Deltagebied arriveerden de vogels voornamelijk in de tweede helft van november. Op 2 december werden hier al 16.550 ex. waargenomen, welk aantal het maximum van 16.900 ex. op 18 december benadert. Kort daarna moet de terugtrek vanuit het Deltagebied naar het noorden al zijn begonnen. Vooral in de tweede helft van januari verdwenen veel brandgansen uit Zuidwest-Neder-

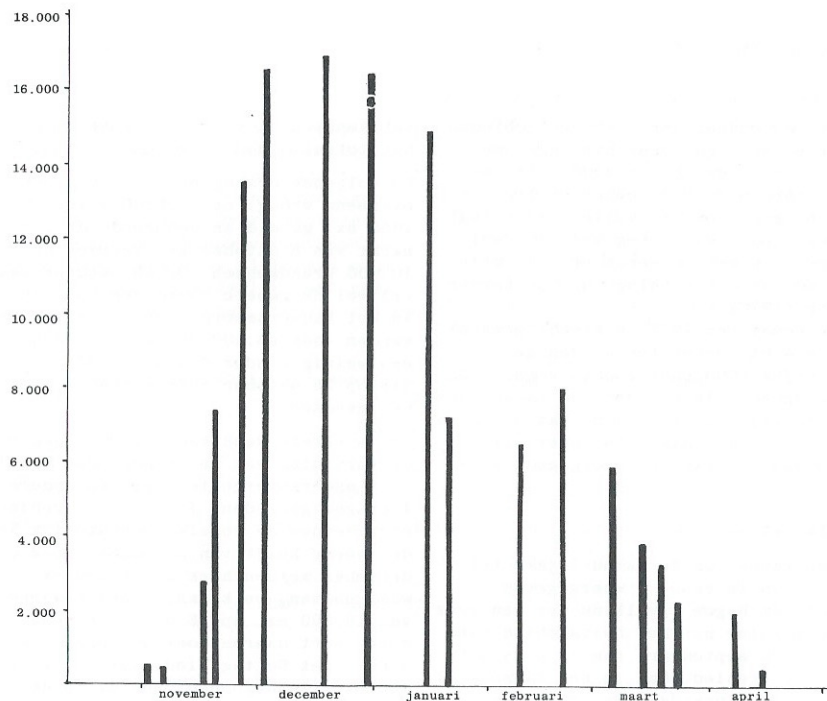
Tabel 5: Aantallen brandgansen (*Branta leucopsis*) in Nederland in 1977-78.

	28/10	12-16/11	17-20/12	12-16/1	17-20/2	12-14/3	14/4
Groningse kwelders	-	8200	1100	5170	0	10.250	0
NO-Friesland/* Schiermonnikoog	48.100	21.900	4090	6450	0	3320	1350
ZW- en Midden-Friesland	-	4300	?	25.860	?	7900	0
IJsselmeerpolders	-	40	330	660	3725	13	0
Deltagebied	8	2700	16.900	14.900	8200	3850	450
Totaal	48.100	37.100	?	53.000	?	25.330	1800

*) inclusief Lauwersmeergebied

Figuur 3: Aantallen brandganzen (*Branta leucopsis*) in het Deltagebied in 1977-78.

land. Figuur 3, waarin de aantallen brandganzen in het Deltagebied in het seizoen 1977-78 zijn weergegeven, vertoont grote gelijkenis met de figuren uit voorgaande jaren. Een dergelijk bezoekpatroon is daarom waarschijnlijk karakteristiek voor zachte winters. In milde winters nemen de aantallen in Sleeswijk-Holstein al vroeg in de winter (januari) toe (Busche, 1977), hetgeen dus in overeenstemming is met de vroege wegtrek uit Nederland.

De januaritelling leverde 53.000 brandganzen op, verspreid over een groot aantal gebieden, met de grootste concentraties in Zuidwest- en Midden-Friesland. Het zou wenselijk zijn om een beter beeld te kunnen vormen van het aantalsverloop in deze streek gedurende het gehele seizoen.

In de IJsselmeerpolders werd het maximum (6400 ex.) op 19 februari geteld. Er werden geen aanwijzingen verkregen dat de vorstperiode in februari belangrijke verschuivingen veroorzaakte. Wél verlieten op Goeree-Overflakkee de brandganzen voor het merendeel de grasgorzen om ten noorden van het Haringvliet op Voorne-Putten en in de Hoekse Waard te gaan foerageren. Half maart waren er al veel brandganzen uit Nederland vertrokken. De grootste concentraties bevonden zich toen in de provincie Groningen.

De laatste waarnemingen zijn afkomstig van Schiermonnikoog, waar op 18 april nog 800 ex. werden geteld. Zelfs begin mei verbleef hier nog een tiental vogels van deze soort. In het Deltagebied werden de laatste 18 ex. op 18 april bij Den Bommel waargenomen.

Terreingebruik

Voor de periode september - december werden voor de natuurlijke vegetatie van het Lauwersmeergebied 1,06 miljoen brandgansdagen (bgd) berekend; voor 1975 en 1976 waren dit respectievelijk 1,08 en 1,29 miljoen bgd. In het Deltagebied is het aantal bgd de laatste jaren zeer constant: 1975-76, 1,3 tot 1,4; 1976-77, 1,3 en 1977-78, 1,4 miljoen bgd. In het Haringvliet/Hollandsdiepgebied, dat traditioneel het belangrijkste overwinteringsgebied in Zuidwest-Nederland is, werden 1,1 tot 1,2 miljoen bgd doorgebracht. Ook de

jaarmaxima zijn in het Deltagebied betrekkelijk constant, namelijk voor de seizoenen 1975-76 t/m 1977-78 respectievelijk: 17.000 ex., 17.500 ex. en 16.900 ex.

In het pas door Natuurmonumenten verworven gebied, de 's Lands Bekade Gorzen, werden echter rekordaantallen voor dit gebied waargenomen, onder andere 10.500 ex. op 7 december 1977. De belangrijkste slaappleaats in het Deltagebied was de Slijkplaat, ten zuiden van Hellevoetsluis, met 0,57 miljoen brandgansovernachtingen.

Rotgans (*Branta bernicla*)

HET VOORKOMEN IN HET NEDERLANDSE WADDENGEBIED

Voor de zwartbuikrotganzen (*Branta b. bernicla*) was 1977 een mager jaar, want in het seizoen 1977-78 bleek het aandeel eerstejaars vogels langs de West-europese kusten minder dan 1% te zijn. Naast de gebruikelijke internationale midwintertelling in januari, werd er nu ook in april een tweede internationale rotganstelling in West-Europa verricht (zie tabel 6). Tussen deze beide totaalstellingen van de gehele wereldpopulatie van de zwartbuikrotgans blijkt nog een verschil van 8% te zitten, zodat de berekening van de

jaarlijkse sterfte op grond van slechts twee opeenvolgende midwintertellingen niet erg nauwkeurig kan zijn. De in het vorige jaarverslag vermelde, hoge sterfte van 20% in 1976 is dan ook waarschijnlijk niet reëel, maar te wijten aan een onderschatting van de totale populatie tijdens de midwintertelling in 1977. Op eenzelfde manier berekend, zou de sterfte in 1977 slechts 3% $\left(\frac{107.000 - 103.400}{107.000}\right)$ bedragen.

Aan de hand van deze tellingen is de jaarlijkse sterfte alleen betrouwbaar

Tabel 6: Aantal (zwartbuik)rotganzen in West-Europa. (St. Joseph en Prokosch in litt.)

	15 januari 1978	16 april 1978
Frankrijk	40.400	-
Engeland	38.900	-
Deltagebied (Ned.)	7000	3700
Waddengebied (Ned.)	9600	35.300
Waddengebied (Dld.)	6500	45.000
Waddengebied (Den.)	1000	28.100
Totaal	103.400	112.100

te schatten als gemiddelde over een reeks van jaren. Jaarlijkse schommelingen in het sterftepercentage zijn echter op deze wijze niet vast te stellen.

Resultaten van tellingen

In het Nederlandse Waddengebied werd in 1977-78 viermaal een complete rotgans-telling uitgevoerd (zie tabel 7).

Tabel 7: Aantallen rotganzen in het Nederlandse Waddengebied in 1977-78.

	12/13 nov.	14 jan.	15/16 april	29 april
Balgzand/Wieringen	470	800	1250	1130
Texel	2350	4410	5800	6200
Griend	n.g.	n.g.	300	300
Terschelling	1590	1655	9200	12.650
Ameland	n.g.	1450	3650	3800
Friese kust	75	236	10.030	12.000
Schiermonnikoog	(500)	550	2375	2035
Rottumerplaat	298*	n.g.	800	800
Rottumeroog	278*	n.g.	400	400
Groninger kust	1210	248	840	1090
Dollart	2	-	-	-
Totaal	ca. 10.000	9600	35.300	41.100

Het aantal rotganzen in januari was weer duidelijk hoger dan in 1977 en bedroeg, evenals in 1975 en 1976 weer 9% van de wereldpopulatie. In het voorjaar waren de aantallen belangrijk lager dan in de voorafgaande twee voorjaren. Ook relatief lag het piek-aantal van 41.100 ex. op 29 april (= 38% van de wereldpopulatie) lager dan op 1 mei 1977, toen er 54.000 rotganzen (51% van de wereldpopulatie) in het Nederlandse Waddengebied verbleven.

- = geen rotganzen
n.g. = niet geteld
( ) = gedeeltelijk geteld
* = op 30-11-1977 geteld

HET VOORKOMEN IN ZUIDWEST-NEDERLAND

In tabel 8 zijn de resultaten weergegeven van de tellingen in Zuidwest-Nederland. Een aantal tellingen, met name in de Grevelingen, is niet synchroon met de andere verricht. De hierop betrekking hebbende aantallen zijn tussen haakjes geplaatst, terwijl de teldatum erachter is vermeld.

Een tweede belangrijke beperking is het feit dat de noordkust van St. Philipsland vrijwel niet geteld is. Dat dit voor de rotgans een belangrijk gebied kan zijn, blijkt uit een waarneming van ca. 2700 exemplaren op 30 maart 1978. Dit is ongeveer 2/3 van het aantal rotganzen dat tien dagen eerder, toen dit gebied niet bezocht werd, in het gehele Deltagebied is geteld. Doorgaans verblijven er echter niet meer dan enkele honderden tot bijna 1000 ex.

Wanneer in het najaar van 1977 de eerste rotganzen in Zuidwest-Nederland gearriveerd zijn, is niet bekend, maar in de laatste decade van september waren er in ieder geval reeds minstens 1000 exemplaren aanwezig. Tijdens de okto-

ber- en novembertellingen werden respectievelijk bijna 3700 en ca. 6700 vogels waargenomen. Van een doortrekkiepik van meer dan 10.000 ex., zoals in 1976, is dit najaar geen sprake geweest.

Het aantal overwinteraars lag in 1977-78 in dezelfde orde van grootte als in voorgaande jaren. Rekening houdend met enkele honderden overwinterende vogels langs de noordkust van St. Philipsland mag de overwinterende populatie op 7000 - 8000 rotganzen gesteld worden.

Half februari waren de aantallen reeds duidelijk teruggelopen. Er werden toen bijna 4700 exemplaren geteld. De werkelijk aanwezige aantallen lagen waarschijnlijk iets boven de 5000. Ook in maart was er nog een dergelijk aantal rotganzen aanwezig. Half april was dit gedaald tot ongeveer 3500 - 4000 ex. Helaas zijn er in mei geen tellingen meer verricht, zodat onduidelijk blijft hoe groot de aantallen in het late voorjaar kunnen zijn.

Tabel 8: Overzicht van de getelde aantallen rotganzen (*Branta bernicla*) in Zuidwest-Nederland in het seizoen 1977-78.

maand	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	mrt.	apr.
teldata	24-28	22-24	19-23	19-22	20-23	17-20	17-21	22-25
Grevelingen	(468)20	(1412)18	(1452)16	(550) 6	(538)17	(1175)14	(441)14	(178)18
Krammer	*	*	150*	60*	(14)18*	*	30*	290
Schouwen/Duiveland			275	1528	470	445	526	440
Krabbenkreek/ Mastgat	366	550	838	1209	1149	756	890	69
Oosterschelde- west			625	355	286	73	136	26
Oosterschelde- oost	171	1665	2863	3549	3847	2000	2057	2213
Veerse meer			160	(113) 4	125	210	201	512
Zuid-Beveland			226	338	64			
Overige gebieden		(35) 16	104	4	4	6	3	
Totaal geteld	1005	3662	6693	7706	6497	4665	4284	3728

* = Het gebied is niet of zeer onvolledig geteld.
( ) = De aantallen tussen haakjes zijn geteld op dagen buiten de aangegeven teldata. De desbetreffende data zijn achter de haakjes vermeld.

Ligging van de belangrijkste ganzenpleisterplaatsen in Nederland.

Waarnemingen van zeldzame ganzesoorten in de winter van 1977-78

In deze winter werden weer diverse waarnemingen gedaan van, in West-Europa zeldzame, ganzesoorten. Mogelijk betrof het in een aantal gevallen uit gevangenschap ontsnapte exemplaren.

Dwerggans (*Anser erythropus*)

Op 18 en 19 februari 1978: 1 ad. ex. bij de Bijland, Herwen en Aerdt.

Sneeuwgans (*Anser caerulescens*)

De volgende waarnemingen werden bekend:

21 oktober 1977, 1 ex. tussen Piaam en Workum.
 11 december 1977, 1 ex. Westplaat (Overflakkee).
 19/20 december 1977, 12/13 januari 1978 en 13 maart 1978, 1 ex. Flevoland.
 15/16 april 1978, 1 ex. bij Zwartsluis.

Blaauwe sneeuwgans (*Anser caerulescens caerulescens*)

In de Noordoostpolder werd op 4, 8 en 31 december 1977 1 ex. gezien. Twee ex. verbleven op 12 en 25 maart 1978 op de Beninger Slikken aan het Haringvliet en op 17 en 23 maart 1978 1 ex. bij Abbenbroek.

Indische gans (*Anser indicus*)

7 en 14 februari 1978, 1 ex. bij Zwartsluis.
 23 april 1978, 2 ex. bij Rilland-Bath.

Canadeze gans (*Branta canadensis*)

Van 7 januari t/m 18 februari 1978 werden 9-10 ex. gezien in de omgeving van de Bijland, waar zij de laatste jaren geregeld worden aangetroffen.
 Op 3 december 1977, 1 ex. Scheelhoek.
 Op 12 maart 1978, 1 ex. bij Eernewoude.

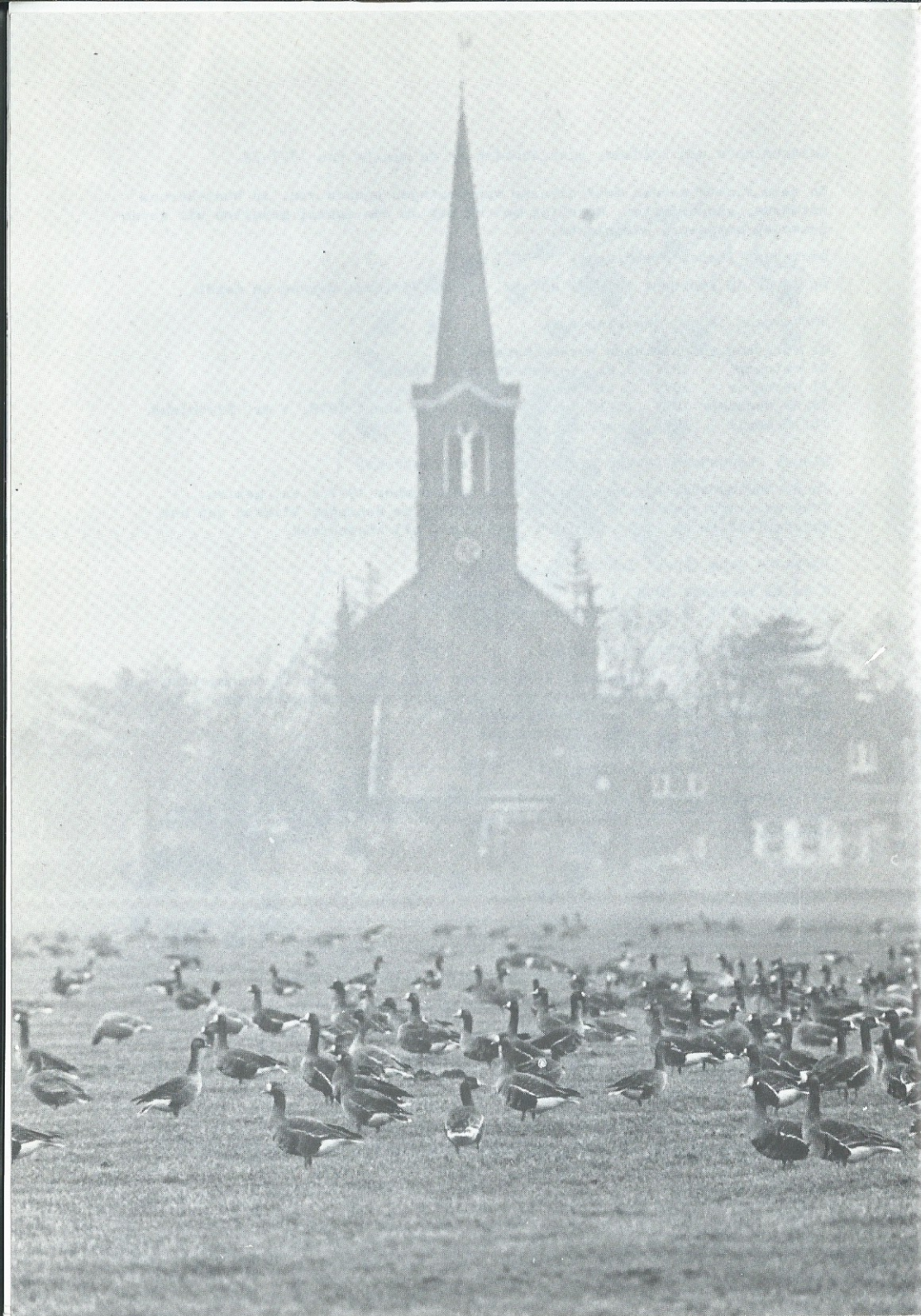
Roodhalsgans (*Branta ruficollis*)

Op 1 november 1977, 2 ex. aan de Grevelingen.
 Van december 1977 tot april 1978, 1 ex. op Goeree/Overflakkee (Scheelhoek/Westplaat).

Met het oog op de sterk afwijkende verspreiding van de ganzen in de winter van 1978-1979, doet de Ganzenwerkgroep een beroep op eenieder die over ganzenwaarnemingen beschikt, deze naar het R.I.N. te Leersum te willen zenden.

Bij voorbaat veel dank!

Literatuur

- Berg, M. v.d., D. Tanger & P. Kant. 1978. Ganzen onder Amsterdam. Watervogels 3: 127-132.
- Busche, G. 1977. Zum Wintervorkommen der Nonnengans (*Branta leucopsis*) an der Westküste Schleswig-Holsteins. Die Vogelwarte 29: 116-122.
- Eerden, M. van & J. Prop. 1977. Vogeltellingen Lauwersmeer najaar 1977.
- Ganzenwerkgroep Nederland. 1978. Resultaten van de ganzentellingen in Nederland in het winterhalfjaar 1976-77. -3e bericht- Watervogels 3: 145-163.
- Koopman, K. 1978. Het voorkomen van ganzen in de Tjongervallei. Watervogels 3: 138-144.
- Ogilvie, M.A. 1978. Wildfowl censuses and counts in Britain and Ireland, 1977-1978. Wildfowl 29: 163-164.
- Poorter, E.P.R. 1979. De Oostvaardersplassen, een nieuw natuurgebied in Nederland. De Lepelaar 60: 36-39.
- Slob, G.J. 1977. Enige aantekeningen over het voorkomen van de rietgans in het zuidelijke Deltagebied. Watervogels 2: 44-47.
- Timmerman, A. Sr. 1977. Het wintervoorkomen van de kleine rietgans *Anser brachyrhynchus*. Limosa 50: 71-91.

Ganzenwerkgroep Nederland van het I.W.R.B. onder auspiciën van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer te Leersum.

L.M.J. van den Bergh (rietgans)
B. Ebbinge (rotgans-Waddengebied)
A. van Haperen (rotgans-ZW-Nederland)
C.M. Lok (brandgans)
J. Philippona (kolgans)
J. Rooth (grauwe gans)
A. Timmerman Azn. (kleine rietgans)

---

druk: Jaap Kaal

foto's: Albert Benintema, pag. 53, 57, 86.
Jules Philippona, pag. 49, 80, 81, 90.
Henri Spruyt, pag. 44, 65.
Piet Zomerdijk, pag. 55, 62, 63, 67,
68, 69, 71, 75.

typewerk: Riet Ooijevaar

Het volgende nummer verschijnt in juni 1979